

є різновидом контролю, який проводиться, в першу чергу, з метою збору інформації, необхідної для прийняття рішень, в тому числі, контролюючими органами.

Погоджуємось з О. П. Віхровим, що «лише при здійсненні контролю за господарською діяльністю між органом держави чи органом місцевого самоврядування, які здійснюють контроль та підконтрольним суб'єктом господарювання складаються відповідні контрольні-наглядові відносини. Ці відносини носять взаємний, відносний характер: суб'єктові, який здійснює контроль, (органу контролю) завжди протистоїть підконтрольний суб'єкт господарювання. Зв'язок між цими суб'єктами полягає в наявності права вимоги в одного з них і відповідного обов'язку в іншого. Тому, вважаємо, що відмінності між контролем, наглядом та моніторингом необхідно враховувати і в законодавстві, і в науковій літературі, оскільки отождоження цих термінів є недоцільним.

Д. І. Погрібний,

доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ІННОВАЦІЇ»

У сучасному світі питання правового регулювання інноваційної діяльності, як ніколи раніше відіграють значну роль у формуванні конкурентоспроможності та оцінки рівня потенціалу і економічної стабільності будь-якої держави. У свою чергу, конкурентоспроможність неможлива без підтримки світового рівня науково-технічного прогресу. Це означає необхідність підтримувати постійно збільшуваний потік нововведень, що має назву «інновації».

Ефективність введення в обіг інновацій значною мірою залежить від повноти національної нормативно-правової бази. Врахування тих чи інших властивостей категорії «інновація» передбачає наявність визначення цього правового терміну. Слід відзначити, що в науці господарського права та національному законодавстві на сьогодні не існує єдиного визначення поняття «інновація». І це можна пояснити тим, що інновація – явище, відповідно, нове, містке та багатостороннє. Також в основних міжнародно-правових актах містяться тільки характерні особливості інновації, і це є зрозумілим. Адже давати визначення тим чи іншим правовим категоріям повинна правова наука. Спробуємо сформулювати визначення поняття «інновація» з огляду на сучасні тенденції розвитку нормативно-правової бази та суспільних відносин у цій галузі. Досягнення цієї мети в подальшому дозволить більш чітко визначити правовий режим та зміст поняття «інновація».

Хоча останнім часом проблемним питанням у сфері інновацій приділяють багато уваги, положення терміну «інновація» з наявністю однозначного розуміння й тлумачення залишається незадовільним. Зокрема, цей термін тлумачиться й просто як калька з англійського «innovation» (нововведення); і як нововведення, що пов'язане з новою технікою або технологією; і як нововведення, що забезпечує досягнення світового рівня конкурентоспроможної продукції; і як нововведення, придатне до патентування; і деякі інші формулювання.

Правові відносини з приводу інновацій та інноваційної діяльності на сьогодні регулюються багатьма законодавчими актами, включаючи більше ніж півсотні нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, близько сотні відомчих чи підвідомчих документів. Зазначені положення передбачені в гл.34 Господарського кодексу України, гл.62 Цивільного кодексу України (де передбачено договірні відносини, що складаються в процесі виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, в тому числі інноваційних проектів); у Законах України: «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р., «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р., «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (в ред. Закону від 12.01.2006 р.), «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р., «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р., «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р., «Про науковий парк «Київська політехніка» від 22.12.2006 р., тощо.

У літературі налічується безліч визначень, але незважаючи на значне накопичення емпіричних знань та теоретичних концепцій, ще відсутня узагальнююча теорія з інноватики, існують розбіжності з ряду важливих питань тлумачення основних категорій, про що свідчить спеціальна література. Так, у економічній літературі, як у вітчизняній так і зарубіжній, відсутнє єдине розуміння суті інновації. При цьому, зазвичай виокремлюють дві точки зору: динамічна та статична, щодо тлумачення терміну «інновація». Прихильники першої точки зору (динамічної) розуміють інновацію, як процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію і поширення нових виробів, технологій, принципів замість існуючих (В. Н. Лапін, Т. Брайан, Б. Санто, Ф. Ніксон, В. Г. Мединський, Б. Твісс, С. Д. Іл'єнкова, М. Чумаченко, А. Ф. Бондаренко, І. М. Буднікевич, О. Б. Бутнік–Сіверський, О. Лапко тощо). Інші вважають (статична точка зору), що інновація – це кінцевий результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку (Л. М. Гохберг, И. Н. Молчанов, А. Левінсон, Т. М. Музика, Р. А. Фатхутдінов, І. Т. Балабанов).

Виходячи із методології системного опису інновацій в умовах ринкової економіки, що базується на міжнародних стандартах («Керівництво Фраскати» 1963 р. та «Керівництво Осло» 1992р.) інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового або значно поліпше-

ного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках. Необхідною ознакою інновації є науково-технічна новизна та виробниче її використання.

Виходячи із наведених визначень терміну «інновації» можна виділити наступні характерні ознаки: новизна (потенційно світова новизна); наявність творчої діяльності (створення нової технології); досягнення корисного ефекту (економічного, технічного, соціального); можливість задовольняти певний попит споживачів (нові технології, продукція або послуги «сприйняті» ринком, тобто отримали ринок збуту); комерціалізації результатів творчої діяльності (конкурентоздатні технології, продукція або послуги) та практичне впровадження (втілення нових знань в новому продукті, технології, соціальній сфері).

Новий або вдосконалений продукт чи технологія вважається впровадженням, якщо він реалізується на ринку. Нові виробничі процеси, методи маркетингу чи організації є впровадженими, коли вони стали дійсно використовуватися в діяльності підприємства. Необхідно розрізняти інновації і неістотні технічні або зовнішні зміни в продуктах або процесах, що залишають незмінними конструктивне рішення і не роблять досить помітного впливу на параметри, властивості, вартість продукту чи його економічність. Інновації, що втілюють зовнішні зміни, що не зачіпають основних характеристик продукту або технології, або мінімальні зміни властивостей продукту або процесу, є такими, що не забезпечують достатнього ступеня новизни.

При визначенні сутності інновацій варто співвіднести такі поняття, як «інновація», «новація (новшество, новинка)» і «нововведення». Інколи «новація (новшество)», «нововведення» і «інновація» у науковій літературі ототожнюють, хоча вони корінним чином відрізняються один від одного слово «інновація» у широкому змісті тотожне слову «нововведення».

Новація (новшество) – це оформлені в установленому порядку нові або суттєво удосконалені технології, продукт, а також організаційно-технічні рішення у будь-якій сфері діяльності по підвищенню її ефективності. Новацією (новшеством) може бути новий продукт (послуга), новий метод, нова технологія, нова організаційна форма. Новація (новшество) характеризується закладеними в ній новими знаннями й ознакою новизни. Тому до нововведень можна відносити те, що є результатом творчої або інтелектуальної діяльності людини. Важливим, на нашу думку, є акцент на творчому змісті поняття «новація». Чіткіше розмежування понять «нововведення» і «новація» надає П. Лелон: новація – це новий вид продукції, рішення, технологія, а нововведення – це впровадження новації в економічний виробничий цикл. Слід погодитися з цим визначенням і вважати, що «новація» – це продукт, результат, а «інновація» – процес втілення.

Нововведення – це результат практичного освоєння новації, ефективність якої оцінюється не тільки економічним (виробничим, комерційним), а й соціаль-

ним ефектом. Нововведенням може бути новий порядок, новий спосіб (процес), раціоналізаторська пропозиція, документація на новий або вдосконалений продукт (технологію, організаційний або виробничий процес), секрети виробництва, «ноу-хау», поняття, наукові підходи або принципи, документи (стандарти, рекомендації, методики, інструкції тощо). Фактично під час нововведення відбувається комерціалізація результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Терміном «інновація» позначаються всі нововведення у виробничій, комерційній, фінансовій, маркетинговій, управлінській та інших сферах, будь-які зміни й удосконалення, що забезпечують суспільний прогрес, економію витрат, підвищення рівня ефективності, рентабельності виробництва. Інновації – це результат інноваційної діяльності, у вигляді впроваджених нових чи вдосконалених продукту або технології, які наділені якісними перевагами при використанні, виробництві, збуті, використовуються у практичній діяльності та мають корисний ефект.

Виходячи із усього вищесказаного, можна дати наступне визначення поняття «інновація». Інновація – це комплексний, тривалий процес, який поєднує створення, розробку, впровадження до комерційного використання і поширення новації, з метою отримання економічного, науково-технічного, екологічного, соціального, інформаційного або іншого ефекту та спричиняє техніко-економічні й інші зміни в соціальному середовищі.

Термін «інновація» слід визнати родовим поняттям, змістом якого є «новація (новшество)», і визначається через процес впровадження новостворених (застосованих) і (або) вдосконалених конкурентоздатних технологій, продукції або послуг, а також організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

М. К. Черкашина,

доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІД НЕГАТИВНИХ ВПЛИВІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Автомобільний транспорт відноситься законодавством України до єдиної транспортної системи держави. До складу автомобільного транспорту входять: 1) підприємства автомобільного транспорту, що здійснюють перевезення паса-